

תשובה

בתשובה הבאה [שלא נשלחה ישירות ממרן], באו בתחילתה הוכחות שישראל במצרים היו במדרגה פחותה וע"ז, ומכוונים כנגד המאמר הראשון, ואח"כ באו הוכחות כנגד הנדפס במאמר השני. והנה במאמר השני של רבי אייזיק שר הנדפס לעיל, הביא את רוב ההוכחות שכתב מרן כנגד דבריו במאמרו הראשון (ויישבם לפי דרכו), ויתכן מאד מזה שדברי מרן נכתבו במקורם בשני שלבים, ומתחילה לאחר מאמרו הראשון נודע רבי אייזיק שר מתוכן השגות אלו, ואז ערך את מאמרו השני להשיב עליהם, ואח"כ השיב מרן גם על מאמרו השני.

כתבת שישראל במצרים היו במדרגה היותר גדולה בתורה ומצוות באמונה ובהסידות ונתמכת על הא דאמרו במדרש שמות פ"א ופכ"ג שהיו נשים צדקניות יוצאות לשדה ויולדות שם ומניחין את בניהן ונעשה להן נסים רבים וכמו שהאריך במדרש שם ומתגדלים ובאים עדרים עדרים, וכתבת דודאי ע"י צדקניות אלו ונסים האלו כל ישראל מסורים לד' ולמצותיו, עוד נתמכת בהא דאמרו במדרש שיר השירים ב' עיקר שיעבודן של ישראל פ"ו שנה וסבור אתה שאין פנאי להתקלקל בשנים מועטות אלו.

כל הדברים אין בהם ממש שהם כולם נגד רז"ל שאמרו במדרש שמות ספ"א לא היו ישראל ראויין להנצל לפי כו' שלא היה בידם מע"ט כו', ומפורש ביחזקאל כ' ז' ואמר אליהם וגו' וימרו וגו' ואת גלולי מצרים וגו' ופרש"י שם שמתו בג' ימי אפלה וכדאיתא בתנחומא בשלה, ושם ר"ג אומר א' מחמש אלף, ובשמות רבה פ"ה אמר ר"נ ב' מס' רבוא, והנה היו הצדיקים מיעוט קטן מאד. ובילקוט שמעוני ואתחנן תתכ"ח ועם מקרב גוי אין כתיב כאן כו' מלמד שהי' אלו ערלים ואלו ערלים אלו מגדלי בלורית כו' וכ"ה במד"ר ויקרא פכ"ג. ובש"ר פ"א ללמדך בשמת יוסף הפרו ברית מלה אמרו נהיה כמצריים, וברמב"ן פ' בא, י"ב מ' [מב'], ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד כו'⁸, ובר"מ ספ"א מה' ע"ז עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד כו'.

ועדיין יש לנו לדעת אם ס' רבוא שיצאו ממצרים ג"כ היו רובן בטומאת מצרים או שהיו צדיקים מעיקרא, והנה הדבר מבואר בש"ר פ"א מכאן אתה למד שמושה מלם ביציאתן ממצרים, ואם אותן שהפרו ברית מלה כולן מתו בג' ימי אפלה לא היה לו למושה למולן, והדבר יותר מבואר שם פי"ט כיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכול בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם כו' ורבותינו אמרו לא בקשו ישראל למול כו' חוץ משבטו של לוי כו' מה עשה הקב"ה קרא למושה וא"ל לך ומהול אותם כו' והרבה מהן לא היו מקבלים כו' למדנו שרוב ישראל היוצאים מל משה בשעת יציאתם, וע"ז נאמר ואראך

8 וז"ל: "ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד ובטלו גם המילה דכתיב (יחזקאל כ ח) וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואומר לשפוך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים וגו' וכתיב (יהושע כד יד) והסירו את אלהים אשר עבדו אבותיכם בעבר הנהר ובמצרים ועבדו את ה'".

9 "עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות".

מתבוססת בדמיך וגו' שבזכות מלה נגאלו וכמו שפרש"י יחזקאל ט"ז ו', וכדאמר כריתות ט' א', וכדאמר במדרש שם ונתערב דם הפסח בדם מלה כו', שנאמר ואראך וגו'.

וכן הוא בזוהר פ' בא דמשה לא פרע להו בגין דלא יתעכבון ישראל עד דיתסיאו.

ובשמות רבה פט"ז וכן אתה מוצא בישראל כשהיו במצרים היו עובדין ע"ז ולא היו עוזבין אותה שנאמר [יחזקאל כ'] איש את שיקוצי כו' לך ואמרת להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בע"ז הה"ד משכו כו' כלומר משכו ידיכם מע"ז כו', מבואר דהיוצאים היו עובדי ע"ז, וכל מקראות של יחזקאל ושל יהושע מוכיחות דאבותינו עבדו ע"ז, ואם היוצאים צדיקים מאז ומקדם, לא יתכן להזכיר עונות אבותינו, שהחוטאים לא אבותינו וכבר אבדו מן העולם, ומה לן ולסברא אחרי שהדבר מפורש בדברי רז"ל.

ובש"ר ספ"א הבינונים עשו תשובה והרשעים הרהרו לעשות תשובה והיינו היוצאים¹⁰, וכ"ה ברבה שיר השירים ב' דהנשואים עשו תשובה¹¹.

ואמנם ע"י יציאת מצרים עשו כולן תשובה ונתעלו עליה אחר עליה עד שהגיעו למעלת נבואה שראו על הים וזכו לשמוע מפי הגבורה בשעת מתן תורה.

ועוד הדבר מבואר בש"ר פט"ו מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר הנצנים נראו בארץ, אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן¹², ואם היו ס' רבוא צדיקים ושבט לוי אחוז קטן מהם, לא יתכן לסיים אלו הן שבטו של לוי, אלא ודאי צדיקים שבשאר שבטים היו מתי מספר.

ועוד מבואר בש"ר פכ"א בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג כו' עד עכשו היו אלו עובדי עבודה זרה ואתה קורע להם את הים כו'.

ובזוהר פ' אמר וספרתם לכם וגו' מאי קא מיירי כו' ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא כו' בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא כו' מה כתיב וספרה וגו' אוף הכא כיון דעאלו כו'.

10 "וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים", וירא אלהים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה דכתיב התאנה חנטה פגיה, וידע אלהים שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקדוש ברוך הוא לבדו וזה מכון את לבו וזה מכון את לבו ועושין תשובה ואף על פי שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות האבות.

11 התאנה חנטה פגיה אלו פושעי ישראל, שמתו בשלשה ימי אפילה. שנאמר: (שמות י') ויהי חושך וגו' לא ראו איש את אחיו. והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הנשואים, שעשו תשובה ונגאלו. אתא משה לגבן אמר לון: כל הדין ריחא טבא אית גביכון, ואתון יתיבין הכא? קומי לך רעיתי יפתי.

12 "ויאמר ה' אל משה החדש הזה לכם ראש חדשים", הדא הוא דכתיב: "קול דודי הנה זה בא", שנאמר: "ענה דודי ואמר לי" מה את עושה כאן במקום טמאים (יחזקאל כג, כ) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם. "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך": אמר לפניו רבון העולמים ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו! אמר ליה כבר שלמו, שנאמר: "כי הנה הסתיו עבר". מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר: "הנצנים נראו בארץ" אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן.

מש"כ דנס של נשים הצדקניות היה בכל שנה ושנה, ז"א דאיתא במדרש ש"ר פ"א דכיון שהושלך משה במים בטלה הגזירה.

מש"כ דהיו ישראל מתחתנים עם המצרים במצרים זו הוצאת שם רע, ואדרבה זו זכותם של ישראל שהיו גדורים בעריות וכדאיתא ש"ר שם ובויקרא רבה פל"ב³ דרך מקרה אחד של שלומית בת דברי היה וגם זו שגגה שסבורה שהוא בעלה⁴.

ומה שנראה לך שאי אפשר שיתקלקלו ישראל כיון שראו הנסים של ילדי הצדקניות, ז"א דהרי ראו נסים ונפלאות ביציאת מצרים ובים ובמן ובאר ומתן תורה ועשו העגל, והיו י' נסים במקדש והרבה נסים ונפלאות ע"י הנביאים, ומ"מ לא הכריחו כל אלו את הבחירה ועבדו ע"ז, ואל לנו לדרוש במופלא ממנו, שהיו הדורות הראשונים באופי בלתי אפשר לנו להשיג שום מושג מהם, אבל היו בבחירה חפשית, שזו עיקר עבודתו ית'.

13 ז"ל שמו"ר: "זמנך שלא נחשדו על הערוה שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב שנאמר (ויקרא כד, יא): "ושם אמו שלומית בת דברי וגו'" אמרו רבותינו זכרונם לברכה נוגשים היו מן המצריים ושוטרים מישראל נוגש ממונה על עשרה שוטרים שוטור ממונה על עשרה מישראל והיו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן למלאכתן לקריאת הגבר פעם אחת הלך נוגש מצרי אצל שוטר ישראל ונתן ענינו באשתו שהיתה יפת תאר בלי מום עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו וחזר המצרי ובא על אשתו והיתה סבורה שהוא בעלה ונתעברה מנו חזר בעלה ומצא המצרי יוצא מביתו שאל אותה שמא נגע בך אמרה לו הן וסבורה אני שאתה הוא כיון שידע הנוגש שהרגיש בו החזירו לעבודת הפרך והיה מכה אותו ומבקש להרגו והיה משה רואה אותו ומביט בו וראה ברוח הקדש מה שעשה בבית וראה מה שעתיד לעשות לו בשדה אמר ודאי זה חייב מיתה כמו שכתוב (שם כא) ומכה אדם יומת ולא עוד אלא שבא על אשתו של דתן על כך חייב הריגה שנאמר (שם כ, י) מות יומת הנואף והנואפת והינו דכתיב ויפן כה וכה וגו' ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה'. וביק"ר: "והוא בן איש מצרי" רבנן ור' לוי רבנן אמרי אעפ"י שלא היו ממזרין באותה שעה הוא היה ממזר, ר' לוי אמר ממזר ברור היה, כיצד נוגשין היו מצרים ושוטרים היו ישראל, וכו', ולא נמצא אחד מהם פרוץ בערוה תדע לך שהיה כן, אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא': "ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן", שלומית דאמר ר' לוי דהות פטטא בשלמא שלם לך שלם לכו, בת דברי אמר ר' יצחק שהביאה דבר על בנה, למטה דן גנאי לאמו גנאי לו גנאי למשפחתו גנאי לשבטו שיצא ממנו".

14 לכאור' תמוה מאי ענין עריות לאיסור חתנות, ובל' המדרש ממנו מביא ראייה מכו' להדיא שהיו גדורים מן הערוה דאשת איש ולא היה בהם ממזר, ואף בן נח מזהר בזה, ואילו איסור חתנות שלכל היותר הוא איסור דלא תתחתן במ ואינו ערוה לא נזכר שם כלל. ובפרט לשיטת מרן דרוב ישראל היו עע"ז, הלא טעם איסור זה מפורש בכתוב משום כי יסיר מאחרי ועבדו אלהים אחרים, ואם נכשלו בע"ז החמור ממנו מנלן שלא נכשלו בזה, ועוד קודם מ"ת. [וכן ברמ"א יו"ד סי' קנ"ז א' "ועכו"ם הבא על בת ישראל אינו בכלל גילוי עריות", ובש"ך שם סק"ד "אבל אשת איש גילוי עריות ממש הוא"]. אמנם נראה פשוט דעיקר כוונת מרן להוכיח מהמדרש, דהיה רק מקרה אחד של זרע מצרי שהתערב בישראל, ושגם זה היה באונס. וברש"י בפי' החומש עה"פ ויצא בן אשה ישראלית, מביא דברי חז"ל "ומתניתא אמרה: מבית דינו של משה יצא מחויב. בא ליטע אוהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן? אמר להם: מבני דן אני. אמרו לו (במדבר ב): איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב. נכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב", ומשמע שהיה רק מקרה אחד של מי שלא מצא מקומו בין השבטים. ובמד"ר במדבר פרק כה פרשה כא, "ולא נפרצו בעריות, שכן כתיב: (שיר ד) גן נעול אחותי כלה, אלו הזכרים. גל נעול מעין חתום, אלו הבתולות. תדע לך, שהרי אחת הייתה ופרסמה הכתוב: ויצא בן אשה ישראלית". ובספר העקידה שער ל"א פ' ויגש כתב "שיהיה גוי נפרד ונבדל בפני עצמו ולא יתערב זר בתוכם וכמו שדרשו ז"ל ויהי שם לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מצויינין שם". ובר"ן נדרים כ' ב' "דמציניי כמלאכי השרת - שהן מצויינים ונבדלין משאר בני אדם כמלאכי השרת, כדאמרינן בהגדה: "מלמד שהיו ישראל מצויינים שם", כלומר, שהיו עם בפני עצמן ולא נתערבו במצרים".